

VÖRÖS ZSÓFIA–S. GUBIK ANDREA

A reziliencia, a vállalkozói énhatékonyság és a teljesítmény kapcsolatrendszer

Az állam sérülékenysége hatása fiatal vállalkozók esetében

A vállalkozói énhatékonyság és reziliencia a vállalkozói siker lényeges meghatározói. E tanulmányban 37 ország adatainak felhasználásával vizsgáljuk, hogy az állam sérülékenységéből fakadó nehézségek miként befolyásolják a reziliencia és a vállalkozói énhatékonyság kapcsolatát, valamint a reziliencia vállalkozói teljesítményre gyakorolt hatásmechanizmusait a fiatal vállalkozók körében. Eredményeink azt mutatják, hogy a vállalkozói énhatékonyság és teljesítmény közötti kapcsolat szorosabb a stabil, mint a sérülékeny országokban, a reziliencia és a vállalkozói teljesítmény közötti kapcsolat pedig szorosabb a sérülékeny, mint a stabil országokban. A stabil országokban a reziliencia nagyobb fokú vállalkozói énhatékonysággal jár együtt, és a vállalkozói énhatékonyság közvetíti a reziliencia vállalkozói sikerre gyakorolt hatását. A törekeny országokban azonban a reziliencia és a vállalkozói énhatékonyság között nem áll fenn közvetítői kapcsolat. Ezek az eredmények arra utalnak, hogy sérülékeny környezetben a vállalkozók olyan akadályokba ütköznek, amelyek reziliens leküzdése kevésbé járul hozzá a tapasztalati tanuláshoz, a vállalkozói képességek növekedéséhez, mint a stabil állami keretrendszerek vállalkozói kihívásaira adott válaszlépések, például egy erős piaci versenyhelyzetben vagy a gyors technológiai fejlődés esetén adott vállalkozói válaszok.*

Journal of Economic Literature (JEL) kód: L26, D91, D81.

A vállalkozók személyes tulajdonságai a vállalkozói siker alapvető meghatározói. Egy-egy személyes tulajdonság szerepe azonban kontextusfüggő, mivel más-más készség és viselkedésminták hasznosak a különböző vállalkozói ökoszisztémákban (*Allen*

* A Pécsi Tudományegyetem TKP2021-NKTA-19 azonosítószámú, „A hazai vállalatok szerepének növelése a nemzet újjraépítésében” című kutatási programját a TKP2021-NKTA támogatási program keretében a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alap finanszírozta.

Vörös Zsófia közgazdász, a Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar Gazdaságtudományi Kiválósági Központ tudományos főmunkatársa, ORCID: 0000-0003-4756-8050 (e-mail: voros.zsofia@ktk.pte.hu).

S. Gubik Andrea közgazdász, a Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar Gazdaságelméleti és Módszertani Intézetének habilitált egyetemi docense, ORCID: 0000-0002-7632-9828 (e-mail: andrea.gubik@uni-miskolc.hu).

A kézirat első változata 2025. április 28-án érkezett szerkesztőségünkbe.

DOI: <https://doi.org/10.18414/KSZ.2025.9-10.900>

és szerzőtársai [2021], Gubik-Vörös [2023], Kerr és szerzőtársai [2018], Wiklund-Shepherd [2005]). Ebben a tanulmányban arra a szakirodalom által még nem vizsgált kérdésre keressük a választ, hogy vajon a reziliencia és az énhatékonyság szerepe a vállalkozói teljesítményben eltérő-e a sérülékeny és a stabil államokban. Vizsgáljuk továbbá, hogyan kapcsolódik egymáshoz a két tényező a vállalkozói siker alakításában a különböző sérülékenységi fokkal jellemezhető országokban.

Egy állam sérülékenységet az határozza meg, hogy milyen mértékben képes vagy hajlandó biztosítani a jogállami működést és a biztonságot, valamint alapvető szolgáltatásokat nyújtani a lakosságnak (Ault-Spicer [2016], Kolk-Lenfant [2015]). Az államok sérülékenységének jellemzésére létrehozott államtörekenységi indexet (*Fragile State Index, FSI – Fund for Peace* [2024]) kohéziós (például biztonsági apparátus), gazdasági (például gazdasági hanyatlás), politikai (például az állam legitimitása, jogállamiság) és társadalmi (például demográfiai nyomás) főindikátorok értékelésével határozzák meg.

Számos tanulmányhoz hasonlóan a rezilienciát képességként definiáljuk. A reziliencia olyan dinamikus folyamatokban nyilvánul meg, amelyek során a vállalkozók sikeresen és optimizmussal alkalmazkodnak a kihívásokhoz, az akadályokat rugalmasan leküzdik, a nehézségekre adaptívan reagálnak, hogy céljaikat elérjék (Hartmann és szerzőtársai [2022], Renko és szerzőtársai [2021], Sinclair-Wallston [2004], Williams és szerzőtársai [2017]). A tanulmányok általában azt feltételezik, hogy a reziliencia alapvető fontosságú, mivel a vállalkozók gyakran hoznak bizonytalansággal járó döntéseket, így a vállalkozói cselekvések sokszor nem előrejelezhető módon bontakozhatnak ki. A vállalkozói irodalom nem vizsgálja, hogy az állam sérülékenységéből adódó akadályok meglepte esetén a reziliencia ugyanúgy fejti-e ki hatását a sikerre, mint a stabil államokban, a piaci versenyhelyzet vagy innovációs nyomás következtében jelentkező kihívások esetében.

A vállalkozói énhatékonyság azt fejezi ki, hogy a vállalkozó mennyire érzi képesnek magát az olyan általános vállalkozói feladatok elvégzésére, amelyek a vállalkozások indításához és irányításához, valamint az új üzleti lehetőségek sikeres felismeréséhez szükségesek (Chen és szerzőtársai [1998], Duong-Vu [2024], Newman és szerzőtársai [2019], Zhao és szerzőtársai [2005]). A vállalkozói szakirodalomban gyakran használt tervezett magatartás elmélet (Fishbein-Ajzen [2011]) alkalmazásával sok tanulmány igazolta, hogy a saját vállalkozói készségekbe vetett hit a vállalkozói szándék és magatartás olyan motivációs előzménye, amely az egyént végül vállalkozói viselkedésre ösztönzi. Bár a feladat-specifikus énhatékonyság általában szoros kapcsolatban áll az adott területen elért eredménnyel, a vállalkozói énhatékonyság és a vállalkozói teljesítmény közötti kapcsolat erőssége országonként jelentősen változik (Miao és szerzőtársai [2017]).

Jelen tanulmányban amellet érvelünk, hogy a sérülékeny államokban a vállalkozói énhatékonyság teljesítményre gyakorolt hatása korlátozott, a reziliencia pedig olyan alapvető akadályok elhárításához szükséges, amelyek stabil államokban nincsenek jelen (például az intézményi szabályozások vagy az alapvető infrastrukturális hiányok rugalmas leküzdése). Ezért a törekeny államokban a vállalkozói erőfeszítések nagy része az akadályok reziliens leküzdésére irányul, ami nem eredményez újrahasznosítható vállalkozói tudást, vállalkozói énhatékonyságot, hanem az énhatékonyság erőtlenségét ellensúlyozza a siker elérésében. A stabil államokban

a vállalkozókat érő viszontagságok közvetlenül a vállalkozói lét innovatív és kockázatos természetéhez, a versenykörnyezeti kihívásokhoz kapcsolódnak, és ezért a reziliencia énhatékonyságot eredményez; a vállalkozói tapasztalat tanulással, a vállalkozói képességek növekedésével jár.

A kutatásunk eredményei alátámasztják érvelésünket: a törekeny államokban a reziliencia fontosabb, az énhatékonyság pedig kevésbé fontos a jobb vállalkozói teljesítmény eléréséhez, míg a stabil államokban a két vállalkozói jellemvonás fordított szerepet játszik. A stabil államokban az énhatékonyság közvetítőszerepet tölt be a vállalkozói reziliencia és a vállalati siker kapcsolatában, míg a törekeny országokban nem.

Szakirodalmi áttekintés és hipotézisek

A feladatspecifikus énhatékonyság a viselkedési szándék és a teljesítmény kulcsfontosságú előrejelzője (*Bandura* [1986], *Fishbein–Ajzen* [2011], *Liu és szerzőtársai* [2020]). A vállalkozói szakirodalom a vállalkozói énhatékonyságot a vállalkozói szándék, a viselkedésmintázatok és a vállalkozói teljesítmény fontos meghatározójának tekinti (*Frese–Gielnik* [2023], *Newman és szerzőtársai* [2019]). Amíg azonban az empirikus tanulmányok következetesen alátámasztják a vállalkozói énhatékonyság és a vállalkozói szándék közötti kapcsolatot (*Barbosa és szerzőtársai* [2007], *Fuller és szerzőtársai* [2018]), a vállalkozói énhatékonyság sikerre gyakorolt hatása kevésbé egyértelműen mutatkozik meg az empirikus elemzésekben. Huszonhat tanulmány adatainak metaanalízise során *Miao és szerzőtársai* [2017] csak mérsékelt korrelációt (0,309) találtak a vállalkozói énhatékonyság és a vállalatok pénzügyi teljesítménye között, több tanulmány pedig a két tényező gyenge vagy akár negatív kapcsolatát igazolta (*Trevelyan* [2011]).

A szociális-kognitív elmélet (*Bandura* [1986]) szerint kontextusfüggő, hogy a várokozások, a cselekvések és az eredmények között mennyire szoros kapcsolatok állnak fenn egy adott területen. A vállalkozói szakirodalom mégsem foglalkozik azzal, hogy mely országspecifikus tényezők befolyásolják a vállalkozói énhatékonyság és a vállalkozói siker közötti kapcsolat szorosságának országok között megfigyelhető eltéréseit. A háború, a korrupció, az intézményi tehetetlenség, a törvények megkerülhetősége, a gazdasági instabilitás és a politikai válságok veszélyeztetik a vállalkozói tevékenységet, és akadályozzák a sikerek elérését, mivel olyan vállalkozói ökoszisztémát teremtenek, amely nem képes biztosítani a vállalati növekedéshez és innovációhoz szükséges erőforrásokat (*Acs és szerzőtársai* [2018], *Audretsch és szerzőtársai* [2021], *Renko és szerzőtársai* [2021]). Ezek alapján azt feltételezzük, hogy a sérülékeny államokban az énhatékonyságnak a vállalkozói teljesítményre gyakorolt pozitív hatása kisebb mértékű a stabil államokkal összevetve (*Abdelwahed és szerzőtársai* [2023]).

Milyen vállalkozói tulajdonságok járulnak hozzá a vállalkozói sikerhez a sérülékeny országokban, ahol a vállalkozói énhatékonyság sikerben betöltött szerepe korlátozott? A szakirodalom a vállalkozói énhatékonyság mellett a rezilienciát tekinti a vállalkozói teljesítményt alapvetően meghatározó vállalkozói tulajdonságnak (*Bullough és szerzőtársai* [2014], *Renko és szerzőtársai* [2021], *Santoro és szerzőtársai* [2021], *Shepherd és szerzőtársai* [2020]). Amikor egy célorientált cselekvés

akadályokba ütközik, a reziliens megküzdési stratégiát alkalmazó vállalkozók a helyzet újraértékelésére támaszkodva aktívan keresik a megvalósítható megoldásokat (*Sinclair–Wallston* [2004]). A szakirodalom azt feltételezi, hogy mivel a sikeres vállalkozói lét velejárója a bizonytalanság, az innovációra törekvés és a változásokra történő gyors reagálás, a vállalkozóknak rutinszerűen kell leküzdeniük váratlan és még nem tapasztalt nehézségeket a siker érdekében. Ezen körülményekre tekintettel a szakirodalom a nehézségek, akadályok reziliens leküzdéséhez kapcsolódó pozitív érzelmeket és találékonytságot kulcsfontosságúnak tekinti a sikeres vállalati működéshez (*Baron–Markman* [2003], *Envick* [2005], *Markman és szerzőtársai* [2005]). Néhány közelmúltbeli empirikus tanulmány is alátámasztja a reziliencia hozzájárulását a vállalkozói teljesítményhez és növekedéshez (*Agarwal és szerzőtársai* [2023], *Ayala–Manzano* [2014], *Hayward és szerzőtársai* [2010], *Santoro és szerzőtársai* [2020]). A szakirodalomban azonban nem találtunk olyan forrást, amely az országok sérülékenységének függvényében vizsgálta volna, miként változik a reziliencia jelentősége a siker elérésében.

A tanulmányban amellet érvelünk, hogy sérülékeny országok esetében a reziliencia nagyobb szerepet játszik a vállalkozói teljesítményben, és ez nem csupán a vállalkozói léthez organikusan kapcsolódó kihívásokhoz hozzáadódó nehézségek miatt van így, hanem a reziliencia és az énhatékonyság viszonyának eltéréseire is visszavezethető. Egyrészt a szakirodalom azt feltételezi, hogy a kedvezőtlen körülményekkel szembeni adaptív ellenálló készség és a nehézségek reziliens leküzdése összefügg a tanulással, a vállalkozói készségek és képességek, azaz a vállalkozói énhatékonyság növekedésével (*Korber–McNaughton* [2018]). A belső erőforrások mozgósítása vagy új pszichológiai erőforrások kialakítása annak érdekében, hogy az egyén optimizmussal alkalmazkodjon a környezeti kihívásokhoz, feltételezi a kihívások leküzdéséhez szükséges tudás és készségek elsajátítását, valamint a hibákból és a nehézségek megéléséből való tanulást (*Cannon–Edmondson* [2005], *Envick* [2005]). Másrészt a szakirodalom azt is feltételezi, hogy a tapasztalati tanulás a vállalkozók elsődleges tanulási módja, azaz a vállalkozói énhatékonyság elsődleges forrása (*Frese–Gielnik* [2023], *Minniti–Bygrave* [2001]).

Ebben a tanulmányban a vállalkozói énhatékonyság és a reziliencia pozitív kapcsolatára vonatkozó feltevéseket kiegészítjük azzal, hogy a sérülékeny országokban a vállalkozói reziliencia kisebb valószínűséggel és hatékonysággal csapódik le vállalkozói énhatékonyságban, mint a stabil országokban. A sérülékeny országokban a reziliencia nagyobb valószínűséggel szolgál sajátos, a vállalkozási folyamathoz nem szorosan kapcsolódó akadályok leküzdésére, mint például a korrump tisztviselőkkel való egyezségek vagy az alapvető infrastruktúra megteremtése. A sérülékeny államokban, háború sújtotta országokban vagy gazdasági és politikai változások, krízisek közepette a tapasztalati tanulás hatékonysága korlátozott, és kevésbé valószínű, hogy újra felhasználható, általánosítható vállalkozói tudást vagy készségeket eredményez, mint a stabil államokban. Annak ellenére tehát, hogy a vállalkozói lét természetes velejárója a váratlan helyzetek adaptív kezelése, az államok sérülékenységből eredő akadályok és a vállalkozói tevékenység innovatív és kockázatos jellegéhez kapcsolódó akadályok reziliens leküzdése eltérő módon befolyásolhatja, hogy a reziliencia milyen módon gyakorol hatást a vállalkozói sikerre.

A fenti gondolatmenetet a következő hipotézisekben foglaljuk össze:

1. *hipotézis*: A vállalkozói énhatékonyság és a vállalkozói teljesítmény közötti kapcsolat szorosabb a stabil, mint a sérülékeny országokban.

2. *hipotézis*: A reziliencia és a vállalkozói teljesítmény közötti kapcsolat szorosabb a sérülékeny, mint a stabil országokban.

3. *hipotézis*: A sérülékeny országokban a reziliencia közvetlenül hat a vállalkozói teljesítményre, az énhatékonyság nem közvetíti a reziliencia és a vállalkozói teljesítmény közötti pozitív kapcsolatot.

4. *hipotézis*: A stabil országokban az énhatékonyság közvetíti a reziliencia és a vállalkozói teljesítmény közötti pozitív kapcsolatot. (Ez a hipotézis implicite tartalmazza az énhatékonyság és a reziliencia közötti pozitív asszociáció feltételezését a stabil országokban.)

Módszertan

A hipotézisek tesztelésére a Global University Entrepreneurial Spirit Students' Survey (GUESSS) 2023-as adatbázisát használtuk fel. A GUESSS a világ egyik legjelentősebb vállalkozói kutatása, amely mintegy 50 ország bevonásával vizsgálja a hallgatók karrierképzeléseit, vállalkozói szándékát és aktivitását, valamint a hallgatók döntéseinek fő befolyásoló tényezőit.

Minta

Az 50 ország közül azokat vontuk be az elemzésünkbe, amelyekben legalább 50 olyan válaszadó volt, aki kis- és középvállalkozással rendelkezett a megkérdezés időpontjában, és az elemzésekbe bevont kérdések mindegyikére válaszolt. Így 37 ország 22 942 diák vállalkozója maradt a mintában.

Az első elemzések három olyan kiválasztott ország adatain alapulnak, amelyek az államtörékenységi index (FSI) értékei szerint jelentősen különböznek egymástól (*Haken és szerzőtársai* [2023]). Kanada kivételesen kedvező értékkel (18,9) a legstabilabb országok kategóriájába tartozik, Magyarország átlagos értékkel félig sérülékeny országnak tekinthető (48,8), míg Irak egy kedvezőtlen értékkel a legsérülékenyebb országok közé sorolható (91,4). A három országból összesen 1614 válaszadó adatait dolgoztuk fel (Kanada: $N = 365$, Magyarország: $N = 1041$, Irak: $N = 208$). Annak elemzéséből, hogy a három országban miként változik a reziliencia, az énhatékonyság és a vállalkozói teljesítmény, következtetni tudunk az állam sérülékenységének a három változó viszonyrendszerében betöltött szerepére.

Hogy eredményeinket általánosíthatóvá tegyük, az elemzések második körébe már bevontuk mind a 37 országot. Az FSI módszertanát követve az országokat a „fenntartathatók” (FSI: 0–29,9), a „kiegyensúlyozottak” (30–59,9), a „fenyegetettek” (60–89,9) és a „kritikusan instabilak” (90–120) csoportjába soroltuk.

Változók és elemzések

Valamennyi általunk használt változó korábbi kutatásokra támaszkodik. Minden változót 1-től 7-ig terjedő Likert-skálán mértünk, ahol az 1 az „egyáltalán nem értek egyet”, a 7 pedig a „teljesen egyetértek” értelemben szerepelt. Kiszámítottuk a változók számtani átlagait, és ezeket használtuk fel a statisztikai modellekben. A vállalkozói énhatékonyság mérése *Zhao és munkatársai* [2005], a rezilienciáé pedig *Sinclair és Wallston* [2004] munkáján alapszik. A vállalkozói teljesítmény mérése a GUESSS-kérdőív *Dess és Robinson* [1984], valamint *Eddleston és szerzőtársai* [2008] szubjektív skáláit használta. A versenytársakhoz viszonyított szubjektív teljesítményértékelést gyakran használják a szakirodalomban (*Wu és szerzőtársai* [2022], *Brändle és szerzőtársai* [2019], *de la Cruz és szerzőtársai* [2018], *Wiklund-Shepherd* [2005]), és annak értéke szoros összefüggést mutat az objektív teljesítménnyel (*Vij-Bedi* [2016], *Wall és szerzőtársai* [2004]). A felhasznált skálák itemeit a *függelék* tartalmazza.

Az elemzésbe bevont változók mögötti konstrukciók megalapozottságát megerősítendő konfirmatív faktoranalízist (CFA) végeztünk. A χ^2 , a reziduumok négyzetes középértéke (RMSEA), az összehasonlító illeszkedési index (CFI), a Tucker-Lewis-index (TLI), a standardizált reziduális négyzetes középérték (SRMR) és a determinációs együttható (CD) értékeket használtuk fel (*Fornell-Larcker* [1981], *Geldhof és szerzőtársai* [2014], *Pituch-Stevens* [2015]). Az elemzések a maximum likelihood (legnagyobb valószínűség) becslési eljárással történtek (a normalitás előfeltételének ellenőrzése során az itemek eloszlása nem mutatott súlyos torzulást: a ferdeségértékek -1,47 és -0,28, a csúcosságértékek -1,13 és 2,16 között mozogtak). A szubjektív teljesítmény esetén a χ^2 -teszt [$\chi^2(5) = 2195,66, p = < 0,001$] és az illesztési mutatók (RMSEA = 0,141, CFI = 0,967, TLI = 0,933, SRMR = 0,042) megfelelő modellt jeleznek. Az átlagos kivonatolt variancia (AVE) 0,606, a Cronbach-alfa pedig 0,886. A vállalkozói énhatékonyság [$\chi^2(2) = 435,914, p < 0,001$, RMSEA = 0,098, CFI = 0,990, TLI = 0,971, SRMR = 0,018, AVE = 0,640, Cronbach-alfa = 0,872] és a rezilienciaskálák szintén megfelelőnek tekinthetők [$\chi^2(2) = 211,242, p < 0,001$, RMSEA = 0,068, CFI = 0,994, TLI = 0,982, SRMR = 0,014, AVE = 0,574, Cronbach-alfa = 0,843].

A χ^2 -teszt mindhárom változó esetében elutasította a modell illeszkedésére vonatkozó nullhipotézisünket. Ezt azonban nem tekintettük kizáró érvenek, mert a χ^2 érzékeny a nagy mintára (és esetünkben az elemszám meghaladja a 22 ezret), és az alternatív illeszkedési mutatók (CFI, TLI, RMSEA, SRMR) elfogadható vagy jó illeszkedést mutattak. A konstrukciós érvényességet jelző átlagos kivonatolt variancia (AVE) és a belső megbízhatóságot ellenőrző Cronbach-alfa-értékek a konstrukciók megbízhatóságát jelzik. A vállalkozások teljesítményével kapcsolatos kutatások számos egyéni szintű tényezőt alkalmaznak kontrollváltozóként, mint például a nem (*Hoang és szerzőtársai* [2022]), az életkor (*Brändle és szerzőtársai* [2019]) és a családi háttér (*Hoang és szerzőtársai* [2022], *Wu és szerzőtársai* [2022]), valamint a múltbeli tapasztalatok (*Wu és szerzőtársai* [2022]). A vállalati szintű tényezők közül a vállalat mérete és kora (*Wu és szerzőtársai* [2022], *Brändle és szerzőtársai* [2019], *Eddleston és szerzőtársai* [2008], *Wiklund-Shepherd* [2005]), a tevékenységi kör (*Wiklund-Shepherd*

1. táblázat

A változók átlaga, szórása és korrelációs együtthatói

		Átlag	Szórás	VT	VÉ	R
Kanada N= 365	VT	4,477	1,515	1	0,386**	0,252**
	VÉ	5,532	1,317	0,386**	1	0,590**
	R	5,856	0,938	0,252**	0,590**	1
Magyarország N= 1041	VT	4,656	1,364	1	0,429**	0,321**
	VÉ	5,341	1,203	0,429**	1	0,605**
	R	5,755	1,010	0,321**	0,605**	1
Irak N= 208	VT	5,061	1,546	1	0,297**	0,381**
	VÉ	5,148	1,506	0,297**	1	0,549**
	R	5,406	1,508	0,381**	0,549**	1
Fenntartható ^a N= 998	VT	4,131	1,479	1	0,381**	0,245**
	VÉ	5,416	1,258	0,381**	1	0,551**
	R	5,646	0,992	0,245**	0,551**	1
Stabil ^b N= 11 564	VT	4,635	1,368	1	0,357**	0,284**
	VÉ	5,431	1,266	0,357**	1	0,616**
	R	5,624	1,099	0,284**	0,616**	1
Fenyegetett ^c N= 10 116	VT	5,096	1,474	1	0,444**	0,423**
	VÉ	5,695	1,319	0,444**	1	0,733**
	R	5,710	1,246	0,423**	0,733**	1
Kritikusan instabil ^d N= 264	VT	5,077	1,517	1	0,224**	0,368**
	VÉ	5,242	1,495	0,224**	1	0,515**
	R	5,536	1,458	0,368**	0,515**	1

Megjegyzés: VT = vállalkozói teljesítmény, VÉ = vállalkozói énhatékonyság, R = reziliencia.

^a Ausztria, Hollandia, Kanada, Németország, Svájc, Új-Zéland.

^b Argentína, Belgium, Bulgária, Chile, Costa Rica, Csehország, Egyesült Államok, Egyesült Királyság, Litvánia, Magyarország, Olaszország, Panama, Spanyolország, Szlovákia, Uruguay.

^c Bolívia, Brazília, Dominikai Köztársaság, Ecuador, India, Indonézia, Jordánia, Kína, Kolumbia, Kazahsztán, Mexikó, Paraguay, Oroszország, Szaúd-Arábia.

^d Irak, Nigéria.

** 1 százalékon szignifikáns (kétoldali), * 5 százalékon szignifikáns (kétoldali).

Forrás: saját szerkesztés.

[2005]), a K + F-tevékenység (Wu és szerzőtársai [2022]) és az alapító csapat mérete (Wu és szerzőtársai [2022]) jelenik meg sok tanulmányban. Az említett kontrollváltozók közül a hallgatói adatbázisunk néhány mérőszámában (például iskolai végzettség, életkor) viszonylag alacsony szórásértéket mutat, néhány kontrollváltozó mérésére (mint például a K + F-tevékenység) pedig az adatbázis jellege miatt nem

volt lehetőség. Így a tanulmányban bemutatott modellekben végül a nem (nő vagy férfi) és a foglalkoztatottak száma (dichotóm változóként kifejezve: van vagy nincs) változókat alkalmaztuk. Az elemzések második körében ezeket az ország változójával egészítettük ki.

Az 1. táblázat tartalmazza az elemzések változóinak leíró statisztikáit és korrelációs együtthatóit.

Az elemzések első lépésében a három kiválasztott országra vonatkozóan OLS-regressziókat futtattunk, a második lépésben pedig a 37 ország adatait tartalmazó adatbázison alkalmaztuk Hayes Process Macro 4-es regressziós modelljét.

A regressziós elemzések során ellenőriztük a modellek alapvető feltételrendszerének teljesülését. A multikollinearitás kizárására a VIF- (*Variance Inflation Factor*) értékeket használtuk, amelyek 1,015 és 1,585 között mozogtak, tehát egyik független változó esetében sem haladták meg a kritikus küszöbértéket. A homoszkedaszticitás feltételeinek vizsgálatát grafikus úton, a standardizált reziduumok és a becült értékek szórásdiagramja alapján, valamint a Breusch–Pagan-teszt segítségével ellenőriztük. Mivel a reziduumok szórása vizuálisan egyenletesnek bizonyult, a formális tesztek alapján pedig egyik ország esetében sem tapasztaltunk szignifikáns eltérést ($p > 0,05$), megállapítható, hogy a homoszkedaszticitás feltétele minden modell esetében teljesül.

Eredmények

Elsőként a reziliencia vállalkozói teljesítményre gyakorolt hatását vizsgáltuk a három kiválasztott országban. Bár mindhármuk esetében szignifikáns modelleket kaptunk, a modellek magyarázó ereje különböző. A reziliencia szerepe a legsérülékenyebbnek tekinthető Irakban a legnagyobb, a legstabilabbnak tekinthető Kanadában pedig a legkisebb (2. táblázat).

2. táblázat

A reziliencia hatása a vállalkozói teljesítményre

Az OLS-regresszió változói	Vállalkozói teljesítmény					
	Kanada		Magyarország		Irak	
	béta	szig.	béta	szig.	béta	szig.
Konstans	0,752	0,167	1,245	<0,001	1,555	0,036
Reziliencia	0,373	<0,001	0,425	<0,001	0,486	<0,001
Nem	-0,120	0,425	-0,044	0,596	-0,261	0,299
Alkalmazott	0,910	<0,001	0,605	<0,001	0,490	0,118
Korrigált R^2	0,142		0,145		0,216	
F	19,677		55,350		12,772	
Szignifikancia	<0,001		<0,001		<0,001	

Forrás: saját szerkesztés.

Amikor a vállalkozói énhatékonyság szerepét vizsgáltuk a vállalkozói teljesítmény alakulásában, ellentétes eredményeket találtunk. Kanada és Magyarország esetében magasabb R^2 -értékeket figyelhetünk meg, mint Irak esetében (3. táblázat).

3. táblázat

A vállalkozói énhatékonyság szerepe a vállalkozói teljesítményben

Az OLS-regresszió változói	Vállalkozói teljesítmény					
	Kanada		Magyarország		Irak	
	béta	szig.	béta	szig.	béta	szig.
Konstans	0,990	0,014	1,394	<0,001	2,301	0,002
Vállalkozói énhatékonyság	0,386	<0,001	0,460	<0,001	0,371	<0,001
Nem	-0,062	0,672	0,011	0,886	-0,344	0,195
Alkalmazott	0,783	<0,001	0,488	<0,001	0,485	0,141
Korrigált R^2	0,200		0,210		0,134	
F	29,262		86,459		7,630	
Szignifikancia	<0,001		<0,001		<0,001	

Forrás: saját szerkesztés.

A hipotézisekben megfogalmazott országok közötti különbségek akkor válnak még inkább érzékelhetővé, amikor az OLS-regressziós modellek a két változót, a rezilienciát és a vállalkozói énhatékonyságot, mint független változókat, egyszerre veszik figyelembe. Ezen modellek szerint a legkevésbé sérülékeny Kanadában az énhatékonyság szignifikáns pozitív hatást gyakorol a vállalkozói teljesítményre, míg a reziliencia nem mutat érdemi befolyást. Ezzel szemben a törekeny Irak esetében a reziliencia bizonyul meghatározó tényezőnek, az énhatékonyság hatása viszont nem szignifikáns a modellben. Magyarországon mindkét változó magyarázó ereje szignifikáns (4. táblázat).

Ezek az eredmények azt sugallják, hogy a legkevésbé sérülékeny országokban a vállalkozói énhatékonyság teljes mértékben, a közepesen sérülékeny országokban pedig részben közvetíti a reziliencia vállalkozói teljesítményre gyakorolt pozitív hatását. A mediációs kapcsolatok igazolása végett az elemzések második lépésében Hayes 4-es regressziós modelljét alkalmaztuk az FSI módszertana szerint létrehozott négy különböző törekenységű országcsoporton (*Haken és szerzőtársai* [2023]).

A fenntartható országok csoportjában – az 5. táblázatban – egyfelől azt látjuk (amit már az OLS-regresszió is megerősített Kanada esetében, lásd a 4. táblázatot), hogy a reziliencia nincs szignifikáns hatással a vállalkozói teljesítményre ($b = 0,046$, $p = 0,382$). A mediációs elemzés továbbá azt mutatja, hogy a reziliencia a vállalkozói énhatékonyságon keresztül közvetetten járul hozzá a teljesítmény alakulásához ($b = 0,242$, $t = 7,481$; lásd később a 7. táblázatot).

4. táblázat

A vállalkozói énhatékonyság és reziliencia szerepe a vállalkozói teljesítményben

Az OLS-regresszió változói	Vállalkozói teljesítmény					
	Kanada		Magyarország		Irak	
	béta	szig.	béta	szig.	béta	szig.
Konstans	0,666	0,206	0,940	<0,001	1,276	0,091
Reziliencia	0,092	0,340	0,143	0,004	0,398	<0,001
Vállalkozói énhatékonyság	0,348	<0,001	0,388	<0,001	0,157	0,109
Nem	-0,063	0,668	-0,001	0,995	-0,303	0,227
Alkalmazott	0,781	<0,001	0,504	<0,001	0,465	0,136
Korrigált R^2	0,200		0,220		0,226	
F	22,169		67,450		10,352	
Szignifikancia	<0,001		<0,001		<0,001	

Forrás: saját szerkesztés.

5. táblázat

Regressziós együtthatók, standard hibák és a modell összefoglaló információi a fenntartható országok csoportjában

Változók	Vállalkozói énhatékonyság			Vállalkozói teljesítmény		
	koefficiens	SE	p	koefficiens	SE	p
Konstans	1,502	0,229	0,000	0,956	0,296	0,001
Reziliencia	0,669	0,036	0,000	0,046	0,053	0,382
Vállalkozói énhatékonyság	-	-	-	0,362	0,042	0,000
Nem	-0,258	0,069	0,000	-0,155	0,089	0,079
Alkalmazott	0,164	0,071	0,022	0,695	0,090	0,000
Ország	0,000	0,002	0,955	-0,005	0,002	0,026
	$R^2 = 0,301$			$R^2 = 0,197$		
	$F(4, 925) = 99,660, p = 0,000$			$F(5, 924) = 45,315, p = 0,000$		

Forrás: saját szerkesztés.

A kritikusan instabil országok mediációs modellje a reziliencia vállalkozói teljesítményre gyakorolt közvetlen hatását erősítette meg ($b = 0,455, p = 0,000$). A közvetett hatás nem szignifikáns, ($b = 0,024, t = 0,579$), és erre utalnak a nullát tartalmazó *bootstrap* konfidenciaintervallumok is (6. és 7. táblázat).

Az FSI két középső kategóriájában, a kiegyensúlyozott és a fenyegetett országokban a vállalkozói énhatékonyság részlegesen közvetíti a reziliencia pozitív hatását a vállalkozói teljesítményre, így a reziliencia közvetlen hatása is megmarad (8–10. táblázat).

6. táblázat

Regressziós együtthatók, standard hibák és a modell összefoglaló információi a kritikusan instabil országok csoportjában

Változók	Vállalkozói énhatékonyság			Vállalkozói teljesítmény		
	koefficiens	SE	<i>p</i>	koefficiens	SE	<i>p</i>
Konstans	1,934	0,742	0,010	1,713	0,788	0,031
Reziliencia	0,521	0,071	0,000	0,455	0,084	0,000
Vállalkozói énhatékonyság	–	–	–	0,047	0,079	0,554
Nem	0,173	0,199	0,385	–0,215	0,208	0,301
Alkalmazott	0,236	0,246	0,338	0,365	0,257	0,157
Ország	–0,001	0,017	0,974	–0,001	0,018	0,943
	$R^2 = 0,247$			$R^2 = 0,215$		
	$F(4, 175) = 14,318, p = 0,000$			$F(5, 174) = 9,511, p = 0,000$		

Forrás: saját szerkesztés.

7. táblázat

A kapcsolatok értékelése a fenntartható és a kritikusan instabil országokban

		Fenntartható országok			Kritikusan instabil országok		
		hatás	bootLLCI	bootULCI	hatás	bootLLCI	bootULCI
Teljes hatás	reziliencia → teljesítmény	0,289 (0,000)			0,480 (0,000)		
Közvetlen hatás	reziliencia → teljesítmény	0,046 (0,382)			0,455 (0,000)		
Közvetett hatás	reziliencia → vállalkozói énhatékonyság → teljesítmény	0,242 (<i>t</i> =7,481)	0,180	0,309	0,024 (<i>t</i> =0,579)	–0,060	0,109

Forrás: saját szerkesztés.

8. táblázat

Regressziós együtthatók, standard hibák és a modell összefoglaló információi a kiegyensúlyozott országok csoportjában

Változók	Vállalkozói énhatékonyság			Vállalkozói teljesítmény		
	koefficiens	SE	<i>p</i>	koefficiens	SE	<i>p</i>
Konstans	1,443	0,070	0,000	1,342	0,092	0,000
Reziliencia	0,713	0,009	0,000	0,136	0,016	0,000
Vállalkozói énhatékonyság	–	–	–	0,316	0,013	0,000
Nem	-0,085	0,020	0,000	-0,023	0,026	0,365
Alkalmazott	0,094	0,021	0,000	0,495	0,027	0,000
Ország	-0,003	0,001	0,000	-0,023	0,026	0,365
	$R^2 = 0,361$			$R^2 = 0,160$		
	$F(4, 9781) = 1382,933, p = 0,000$			$F(5, 9780) = 372,793, p = 0,000$		

Forrás: saját szerkesztés.

9. táblázat

Regressziós együtthatók, standard hibák és a modell összefoglaló információi a fenyegetett országok csoportjában

Változók	Vállalkozói énhatékonyság			Vállalkozói teljesítmény		
	koefficiens	SE	<i>p</i>	koefficiens	SE	<i>p</i>
Konstans	1,177	0,064	0,000	1,139	0,096	0,000
Reziliencia	0,762	0,008	0,000	0,239	0,016	0,000
Vállalkozói énhatékonyság	–	–	–	0,330	0,016	0,000
Nem	0,079	0,019	0,000	-0,074	0,028	0,008
Alkalmazott	0,110	0,023	0,000	0,457	0,034	0,000
Ország	-0,003	0,001	0,000	-0,005	0,001	0,000
	$R^2 = 0,522$			$R^2 = 0,186$		
	$F(4, 8577) = 2344,206, p = 0,000$			$F(5, 8576) = 491,046, p = 0,000$		

Forrás: saját szerkesztés.

Az eredmények tehát visszatükrözik a különböző törekenységű országcsoportokban feltételezett dinamikát a reziliencia, a vállalkozói énhatékonyság és a vállalkozói teljesítmény között. *A fenti elemzések alapján egyik hipotézisünk sem vethető el.*

10. táblázat

A kapcsolatok értékelése a kiegyensúlyozott és a fenyegetett országokban

		Kiegyensúlyozott országok			Fenyegetett országok		
		Hatás	BootLLCI	BootULCI	Hatás	BootLLCI	BootULCI
Teljes hatás	reziliencia → teljesítmény	0,362 (0,000)			0,490 (0,000)		
Közvetlen hatás	reziliencia → teljesítmény	0,136 (0,000)			0,239 (0,000)		
Közvetett hatás	reziliencia → vállalkozói énhatékonyság → teljesítmény	0,225 ($t=21,88$)	0,205	0,246	0,251 ($t=17,936$)	0,224	0,279

Forrás: saját szerkesztés.

Következtetések

A vállalkozói szakirodalom nem ad magyarázatot arra, hogy a vállalkozói énhatékonyság és reziliencia vállalkozói teljesítményre gyakorolt hatása miért különbözik jelentősen az egyes országokban. *Hartmann és munkatársai* [2022] nemrégiben végzett metaanalízisük alapján amellet érveltek, hogy tanulmányozni kellene a különböző típusú viszontagságok hatásait a vállalkozói rezilienciára és annak más képességekkel való kölcsönhatásaira a vállalati siker alakításában. Ehhez a kutatási vonulathoz hozzájárulva, ebben a cikkben arra a szakirodalom által eddig hanyagolt kérdésre kerestük a választ, hogy a vállalkozói énhatékonyság és reziliencia hogyan hat egymásra és a vállalati sikerre a különböző mértékű sérülékenységet mutató államokban. Tágabb perspektívából nézve tehát, az ágensközpontú megközelítésen túllépve hozzájárulunk a vállalkozói cselekvőképesség és a vállalati környezet közötti kapcsolatok feltárásához (*Ben-Hafaiedh és szerzőtársai* [2024], *Korsgaard* [2022], *Roundy–Lyons* [2023]).

Eredményeink azt sugallják, hogy a stabil országokban a vállalkozói énhatékonyság, instabil országokban a vállalkozói reziliencia szerepe a meghatározóbb a vállalkozói teljesítmény alakulásában. A reziliencia kritikussabb szerepet játszik a törekeny államokban, és ez részben azért van, mert az énhatékonyság teljesítménybefolyásoló ereje korlátozott az ilyen kontextusban. A stabil országokban a reziliencia nagyobb fokú énhatékonysággal jár, és ilyen módon az énhatékonyság közvetíti a rezilienciának a vállalkozói sikerre gyakorolt pozitív hatását. Ezek az eredmények – azáltal, hogy azt mutatják, hogy mind a vállalkozói énhatékonyság, mind a reziliencia bizonyos körülmények között többé-kevésbé hatékonyan járulhat hozzá a sikerhez – felhívják a figyelmet *Bandura* [1986] munkájára, és rámutatnak a kontextuális tényezők, valamint a vállalkozói tulajdonságok és a környezet közötti kölcsönhatások fontosságára.

További kutatások témája lehet, hogy a vállalkozói ökoszisztéma sérülékenységének jellemzésére használt kompozit indikátor, az FSI egyes elemei, azaz a vállalati sikert akadályozó tényezők különféle aspektusai miként hatnak a reziliencia, a vállalkozói énhatékonyság és a vállalati siker kapcsolatára. Így meghatározható lenne, hogy egy adott vállalkozói ökoszisztémában mely szakpolitikai intézkedések járulhatnának hozzá leginkább a fenntartható (a vállalkozói énhatékonyság növekedésével járó) vállalati sikerhez, a fejlődéshez és ezáltal a jóllét növekedéséhez. A vállalkozói tulajdonságok és a környezeti sajátosságok kölcsönhatásain alapuló elemzések döntő fontosságúak lennének annak meghatározásában is, hogy mely oktatási területeket kellene prioritásként kezelni az egyes régiókban a vállalkozók képzésein. Érdekes lenne bővíteni azon vállalkozói tulajdonságok körét is, amelyeknek sikerre gyakorolt hatását az országok törekenységének függvényében vizsgáljuk. A belső kontrollhely például, azaz az abba vetett hit, hogy sikereink a saját cselekedeteinken múlnak, pozitív kapcsolatban áll az énhatékonysággal (*Strauser és szerzőtársai* [2002]) és a környezeti kihívások reziliens leküzdésével is (*Krampe és szerzőtársai* [2021]), ezért valószínűsíthető, hogy a környezeti kihívások természete befolyásolja, hogyan és miért hat a vállalkozói teljesítményre.

Kutatásunkat természetesen bizonyos korlátok is jellemzik. Az eredmények kkv-eket működtető diákok mintáján alapulnak. A jövőbeli kutatásoknak más vállalkozói minta felhasználásával kellene tesztelniük az eredmények általánosíthatóságát, mivel a kontextuális tényezők kevésbé lehetnek kritikusak a nagyobb és más szervezeti jellemzőkkel rendelkező, tőkeerősebb cégek esetében. Meg kell még említenünk, hogy a vállalkozások teljesítményének értékelése szubjektív skálán alapult. Bár a szubjektív sikerességi skálák általában erős korrelációt mutatnak az objektív mutatószámokkal (*Vij-Bedi* [2016], *Wall és szerzőtársai* [2004]), a jövőbeli kutatásoknak célszerű lenne objektív pénzügyi és egyéb teljesítménymutatók segítségével validálni az eredményeinket.

A cikk a vállalkozói énhatékonyság, a reziliencia és a vállalkozói teljesítmény összefüggéseit vizsgálta az állam sérülékenységének kontextusában. Szélesebb értelemben véve, a kutatás a vállalkozói jellemzők és a környezeti tényezők kölcsönhatásainak vizsgálatához járul hozzá a vállalkozói siker megértésében.

Hivatkozások

- ABDELWAHED, N. A. A.–SOOMRO, B. A.–SHAH, N.–SARAIH, U. N. [2023]: Effect of institutional support and entrepreneurial knowledge on women's entrepreneurial self-efficacy and venture performance in a developing country. *International Journal of Innovation Science*, 15. évf. 5. sz. 776–798. o. <https://doi.org/10.1108/IJIS-12-2021-0218>.
- ACS, Z. J.–ESTRIN, S.–MICKIEWICZ, T.–SZERB, L. [2018]: Entrepreneurship, institutional economics, and economic growth: an ecosystem perspective. *Small Business Economics*, 51. köt. 501–514. o. <https://doi.org/10.1007/s11187-018-0013-9>.
- AGARWAL, V.–MATHIYAZHAGAN, K.–MALHOTRA, S.–PIMPUCHAT, B. [2023]: Building resilience for sustainability of MSMEs post COVID-19 outbreak: An Indian handicraft industry

- outlook. *Socio-Economic Planning Sciences*, 85. köt. 101443. <https://doi.org/10.1016/j.seps.2022.101443>.
- ALLEN, J.–STEVENSON, R. M.–O'BOYLE, E.–SEIBERT, S. [2021]: What matters more for entrepreneurship success? A meta-analysis comparing general mental ability and emotional intelligence in entrepreneurial settings. *Strategic Entrepreneurship Journal*, 15. évf. 3. sz. 352–376. o. <https://doi.org/10.1002/sej.1377>.
- AUDRETSCH, D. B.–BELITSKI, M.–CHERKAS, N. [2021]: Entrepreneurial ecosystems in cities: The role of institutions. *PloS One*, 16. évf. 3. sz. e0247609. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0247609>.
- AULT, J. K.–SPICER, A. [2016]: Measuring the political context of entrepreneurship: lessons from the state fragility literature. *Academy of Management Proceedings*, 1. sz. 17750. <https://doi.org/10.5465/AMBPP.2016.221>.
- AYALA, J. C.–MANZANO, G. [2014]: The resilience of the entrepreneur. Influence on the success of the business. A longitudinal analysis. *Journal of Economic Psychology*, 42. évf. 126–135. o. 10.1016/j.joep.2014.02.004.
- BANDURA, A. [1986]: *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Prentice-Hall, Englewood Cliffs, NJ.
- BARBOSA, S. D.–GERHARDT, M. W.–KICKUL, J. R. [2007]: The role of cognitive style and risk preference on entrepreneurial self-efficacy and entrepreneurial intentions. *Journal of Leadership & Organizational Studies*, 13. évf. 4. sz. 86–104. o. <https://doi.org/10.1177/10717919070130041001>.
- BARON, R. A.–MARKMAN, G. D. [2003]: Beyond social capital: The role of entrepreneurs' social competence in their financial success. *Journal of Business Venturing*, 18. évf. 1. sz. 41–60. o. [https://doi.org/10.1016/S0883-9026\(00\)00069-0](https://doi.org/10.1016/S0883-9026(00)00069-0).
- BEN-HAFAÏEDH, C.–XHENETI, M.–STENHOLM, P.–BLACKBURN, R.–WELTER, F.–URBANO, D. [2024]: The interplay of context and entrepreneurship: the new frontier for contextualisation research. *Small Business Economics*, 62. köt. 2. sz. 571–582. o. <https://doi.org/10.1007/s11187-023-00770-6>.
- BRÄNDLE, L. –GOLLA, S. –KÜCKERTZ, A. [2019]: How entrepreneurial orientation translates social identities into performance. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 25. évf. 7. sz. 1433–1451. o. <https://doi.org/10.1108/IJEBR-12-2018-0804>.
- BULLOUGH, A.–RENKO, M.–MYATT, T. [2014]: Danger zone entrepreneurs: The importance of resilience and self-efficacy for entrepreneurial intentions. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 38. évf. 3. sz. 473–499. o. <https://doi.org/10.1111/etap.12006>.
- CANNON, M. D.–EDMONDSON, A. C. [2005]: Failing to learn and learning to fail (intelligently): How great organizations put failure to work to innovate and improve. *Long Range Planning*, 38. évf. 3. sz. 299–319. o. <https://doi.org/10.1016/j.lrp.2005.04.005>.
- CHEN, C. C.–GREENE, P. G.–CRICK, A. [1998]: Does entrepreneurial self-efficacy distinguish entrepreneurs from managers? *Journal of Business Venturing*, 13. évf. 4. sz. 295–316. o. [https://doi.org/10.1016/S0883-9026\(97\)00029-3](https://doi.org/10.1016/S0883-9026(97)00029-3).
- DE LA CRUZ, M. E.–VERDÚ JOVER, A. J.–GÓMEZ GRAS, J. M. [2018]: Influence of the entrepreneur's social identity on business performance through effectuation. *European Research on Management and Business Economics*, 24. évf. 2. sz. 90–96. o. <https://doi.org/10.1016/j.iedeen.2017.11.003>.
- DESS, G. G.–ROBINSON JR., R. B. [1984]: Measuring organizational performance in the absence of objective measures: The case of the privately-held firm and conglomerate business

- unit. *Strategic Management Journal*, 5. évf. 3. sz. 265–273. o. <https://doi.org/10.1002/smj.4250050306>.
- DUONG, C. D.–VU, N. X. [2024]: Entrepreneurial education and intention: fear of failure, self-efficacy, and gender. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 31. évf. 4. sz. 629–654. o. <https://doi.org/10.1108/JSBED-02-2023-0057>.
- EDDLESTON, K. A.–KELLERMANN, F. W.–SARATHY, R. [2008]: Resource configuration in family firms: Linking resources, strategic planning and technological opportunities to performance. *Journal of Management Studies*, 45. évf. 1. sz. 26–50. o. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6486.2007.00717.x>.
- ENVICK, B. R. [2005]: Beyond human and social capital: The importance of positive psychological capital for entrepreneurial success. *The Entrepreneurial Executive*, 10. évf. 1. sz. 41–52. o.
- FISHBEIN, M.–AJZEN, I. [2011]: *Predicting and Changing Behavior: The Reasoned Action Approach*. Psychology Press, New York. <https://doi.org/10.4324/9780203838020>.
- FORNELL, C.–LARCKER, D. F. [1981]: Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*, 18. évf. 1. sz. 39–50. o. <https://doi.org/10.2307/3151312>.
- FRESE, M.–GIELNIK, M. M. [2023]: The psychology of entrepreneurship: action and process. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, 10. évf. 1. sz. 137–164. o. <http://dx.doi.org/10.1146/annurev-orgpsych-120920-055646>.
- FULLER, B.–LIU, Y.–BAJABA, S.–MARLER, L. E.–PRATT, J. [2018]: Examining how the personality, self-efficacy, and anticipatory cognitions of potential entrepreneurs shape their entrepreneurial intentions. *Personality and Individual Differences*, 125. köt. 120–125. o. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2018.01.005>.
- FUND FOR PEACE [2024]: *Fragile States Index*. <https://fragilestatesindex.org/>.
- GELDHOF, G. J.–PREACHER, K. J.–ZYPHUR, M. J. [2014]: Reliability estimation in a multilevel confirmatory factor analysis framework. *Psychological Methods*, 19. évf. 1. sz. 72–91. o. <https://doi.org/10.1037/a0032138>.
- GUBIK, S. A.–VÖRÖS, Zs. [2023]: Why narcissists may be successful entrepreneurs: The role of entrepreneurial social identity and overwork. *Journal of Business Venturing Insights*, 19. köt. e00364. <https://doi.org/10.1016/j.jbv.2022.e00364>.
- HAKEN, N.–WOODBURN, D.–SAMPLE, E.–WILSON, W.–MADDEN, J.–TURNER, P.–BAXLEY, M.–AGWANDA, B.–ELLINGTON, M.–KIRIŞ, A.–GARCIA, C.–NSENGIYUMVA, I.–BASSEY, E.–BERGH, A.–MOHAN, N. [2023]: *Fragile States Index 2023 – Annual Report*. The Fund for Peace. Washington, DC. <https://fragilestatesindex.org/2023/06/14/fragile-states-index-2023-annual-report/>.
- HARTMANN, S.–BACKMANN, J.–NEWMAN, A.–BRYKMANN, K. M.–PIDDUCK, R. J. [2022]: Psychological resilience of entrepreneurs: A review and agenda for future research. *Journal of Small Business Management*, 60. évf. 5. sz. 1041–1079. o. <https://doi.org/10.1080/00472778.2021.2024216>.
- HAYWARD, M. L. A.–FORSTER, W. R.–SARASVATHY, S. D.–FREDRICKSON, B. L. [2010]: Beyond hubris: How highly confident entrepreneurs rebound to venture again. *Journal of Business Venturing*, 25. évf. 6. sz. 569–578. o. <https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2009.03.002>.
- HOANG, G.–LUU, T. T.–LE, T. T.–TRAN, A. K. T. [2022]: Dark Triad traits affecting entrepreneurial intentions: The roles of opportunity recognition and locus of control. *Journal of Business Venturing Insights*, 17. köt. e00310. <https://doi.org/10.1016/j.jbv.2022.e00310>.

- KERR, S. P.–KERR, W. R.–XU, T. [2018]: Personality traits of entrepreneurs: A review of recent literature. *Foundations and Trends in Entrepreneurship*, 14. évf. 3. sz. 279–356. o. <https://doi.org/10.1561/0300000080>.
- KOLK, A.–LENFANT, F. [2015]: Partnerships for peace and development in fragile states: Identifying missing links. *Academy of Management Perspectives*, 29. évf. 4. sz. 422–437. o. <https://doi.org/10.5465/amp.2013.0122>.
- KORBER, S.–MCNAUGHTON, R. B. [2018]: Resilience and entrepreneurship: a systematic literature review. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 24. évf. 7. sz. 1129–1154. o. <http://dx.doi.org/10.1108/IJEER-10-2016-0356>.
- KORSGAARD, S.–WIGREN-KRISTOFERSON, C.–BRUNDIN, E.–HELLERSTEDT, K.–ALSOS, G. A.–GRANDE, J. [2022]: Entrepreneurship and embeddedness: Process, context and theoretical foundations. *Entrepreneurship & Regional Development*, 34. évf. 3-4. sz. 210–221. o. <http://dx.doi.org/10.1080/08985626.2022.2055152>.
- KRAMPE, H.–DANBOLT, L. J.–HAVER, A. – STÅLSETT, G.–SCHNELL, T. [2021]: Locus of control moderates the association of COVID-19 stress and general mental distress: results of a Norwegian and a German-speaking cross-sectional survey. *BMC Psychiatry*, 21. évf. 1–13. o. <https://doi.org/10.1186/s12888-021-03418-5>.
- LIU, Q.–LIU, J.–CAI, J.–ZHANG, Z. [2020]: The relationship between domain- and task-specific self-efficacy and mathematical problem posing: a large-scale study of eighth-grade students in China. *Educational Studies in Mathematics*, 105. köt. 407–431. o. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10649-020-09977-w>.
- MARKMAN, G. D.–BARON, R.–BALKIN, D. B. [2005]: Are perseverance and self-efficacy costless? Assessing entrepreneurs' regretful thinking. *Journal of Organizational Behavior*, 26. évf. 1. sz. 1–19. o. <https://doi.org/10.1002/job.305>.
- MIAO, C.–QIAN, S.–MA, D. [2017]: The relationship between entrepreneurial self-efficacy and firm performance: a meta-analysis of main and moderator effects. *Journal of Small Business Management*, 55. évf. 1. sz. 87–107. o. <https://doi.org/10.1111/jsbm.12240>.
- MINNITI, M.–BYGRAVE, W. [2001]: A dynamic model of entrepreneurial learning. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 25. évf. 3. sz. 5–16. o. <https://doi.org/10.1177/104225870102500301>.
- NEWMAN, A.–OBSCHONKA, M.–SCHWARZ, S.–COHEN, M.–NIELSEN, I. [2019]: Entrepreneurial self-efficacy: A systematic review of the literature on its theoretical foundations, measurement, antecedents, and outcomes, and an agenda for future research. *Journal of Vocational Behavior*, 110. köt. 403–419. o. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2018.05.012>.
- PITUCH, K. A.–STEVENS, J. P. [2015]: *Applied multivariate statistics for the social sciences*. 6th ed. Routledge, New York.
- RENKO, M.–BULLOUGH, A.–SAEED, S. [2021]: How do resilience and self-efficacy relate to entrepreneurial intentions in countries with varying degrees of fragility? A six-country study. *International Small Business Journal*, 39. évf. 2. sz. 130–156. o. <http://dx.doi.org/10.1177/0266242620960456>.
- ROUNDY, P. T.–LYONS, T. S. [2023]: Where are the entrepreneurs? A call to theorize the micro-foundations and strategic organization of entrepreneurial ecosystems. *Strategic Organization*, 21. évf. 2. sz. 447–459. o. <https://doi.org/10.1177/14761270211056240>.
- SANTORO, G.–BERTOLDI, B.–GIACHINO, C.–CANDELO, E. [2020]: Exploring the relationship between entrepreneurial resilience and success: The moderating role of stakeholders' engagement. *Journal of Business Research*, 119. köt. 142–150. o. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2018.11.052>.

- SANTORO, G.–MESSENI-PETRUZZELLI, A.–DEL GIUDICE, M. [2021]: Searching for resilience: the impact of employee-level and entrepreneur-level resilience on firm performance in small family firms. *Small Business Economics*, 57. évf. 1. sz. 455–471. o. <https://doi.org/10.1007/s11187-020-00319-x>.
- SHEPHERD, D. A.–SAADE, F. P.–WINCENT, J. [2020]: How to circumvent adversity? Refugee-entrepreneurs' resilience in the face of substantial and persistent adversity. *Journal of Business Venturing*, 35. évf. 4. sz. 105940. <https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2019.06.001>.
- SINCLAIR, V. G.–WALLSTON, K. A. [2004]: The development and psychometric evaluation of the Brief Resilient Coping Scale. *Assessment*, 11. évf. 1. sz. 94–101. o. <http://dx.doi.org/10.1177/1073191103258144>.
- STRAUSER, D. R.–KETZ, K.–KEIM, J. [2002]: The relationship between self-efficacy, locus of control and work personality. *Journal of Rehabilitation*, 68. évf. 1. sz. 20–26. o.
- TREVELYAN, R. [2011]: Self-efficacy and effort in new venture development. *Journal of Management & Organization*, 17. évf. 1. sz. 2–16. o. <https://doi.org/10.5172/jmo.2011.17.1.2>.
- VIJ, S.–BEDI, H. S. [2016]: Are subjective business performance measures justified? *International Journal of Productivity and Performance Management*, 65. köt. 5. sz. 603–621. o. <https://doi.org/10.1108/IJPPM-12-2014-0196>.
- WALL, T. D.–MICHIE, J.–PATTERSON, M.–WOODS, S. J.–SHEEHAN, M.–CLEGG, C. W.–WEST, M. A. [2004]: On the validity of subjective measures of company performance. *Personnel Psychology*, 57. évf. 1. sz. 95–118. o. <https://doi.org/10.1111/j.1744-6570.2004.tb02485.x>.
- WIKLUND, J.–SHEPHERD, D. A. [2005]: Entrepreneurial orientation and small business performance: A configurational approach. *Journal of Business Venturing*, 20. évf. 1. sz. 71–91. o. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jbusvent.2004.01.001>.
- WILLIAMS, T. A.–GRUBER, D. A.–SUTCLIFFE, K. M.–SHEPHERD D. A.–ZHAO, E. Y. [2017]: Organizational response to adversity: Fusing crisis management and resilience research streams. *Academy of Management Annals*, 11. évf. 2. sz. 733–769. o. <https://doi.org/10.5465/annals.2015.0134>.
- WU, W.–WANG, H.–WANG, X. [2022]: Entrepreneur narcissism and new venture performance: A learning perspective. *Journal of Business Research*, 149. köt. 901–915. o. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2022.06.001>.
- ZHAO, H.–SEIBERT, S.–HILLS, G. [2005]: The mediating role of self-efficacy in the development of entrepreneurial intentions. *Journal of Applied Psychology*, 90. évf. 6. sz. 1265. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.90.6.1265>.

Függelék

F1 táblázat

Az elemzések skáláinak elemei (1–7 Likert-skála)

Konstrukció	Forrás
<p><i>Reziliencia</i></p> <p>Hiszem, hogy a nehéz helyzetek kezelésével pozitív módon tudok fejlődni.</p> <p>Aktívan keresem a módját annak, hogy miként pótoljam az életben felmerülő veszteségeket.</p> <p>Függetlenül attól, hogy mi történik velem, hiszek abban, hogy kontrollálni tudom a reakciómat.</p> <p>Kreatív módokat keresek a nehéz helyzetek megváltoztatására.</p>	<p><i>Sinclair–Wallston</i> [2004]</p>
<p><i>Énhatékonyság</i></p> <p>Sikeresen fel tudok fedezni új üzleti lehetőségeket.</p> <p>Sikeresen tudok új termékeket létrehozni.</p> <p>Kreatívan tudok gondolkodni.</p> <p>Sikeresen tudom az ötleteimet megvalósítani.</p>	<p><i>Zhao és szerzőtársai</i> [2005]</p>
<p><i>Teljesítmény</i></p> <p>Értékesítés növekedése</p> <p>Piaci részesedés növekedése</p> <p>Nyereség növekedése</p> <p>Munkahelyteremtés</p> <p>Innovativitás</p>	<p><i>Dess–Robinson</i> [1984], <i>Eddleston és szerzőtársai</i> [2008]</p>